

SANATÇILAR
RESİM
İNCELEMELERİ
MİTOLOJİ
UYGARLIK TARİHİ

UMBERTO
ARTE *ile*
Sanat

DESTEK YAYINLARI: 1792

SANAT: 8

UMBERTOARTE İLE SANAT-V

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: Levent Kocaoğlu

Sayfa Düzeni: Levent Kocaoğlu

Sosyal Medya-Grafik: Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Reklam ve Tanıtım: Selen Çavuşoğlu-İşıl Ilgıt Şimşek

Destek Yayınları: Temmuz 2023

Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-441-962-1

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

www.destekmedyagrubu.com

Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve

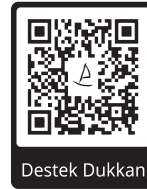
Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad.

No. 62/B Bağcılar / İstanbul

Sertifika No. 45464

Tel. (0) 212 630 64 73

ÖNSÖZ

Serinin beşinci ve son kitabıyla yeniden birlikteyiz. Serinin son kitabı olmasından dolayı birçok konuya değinmeye çalıştım. Öncelikle Van Gogh ile başladım, biliyorsunuz Van Gogh olmazsa olmazımız. Van Gogh'un Doktor Félix Rey ve Rachel ile olan ilişkisine değinerek, kesik kulağı ve Félix Rey'e hediye ettiği resmin izini sürdüm. Sonrasında, Romalı şair Ovid'in hikâyesi ekseninde Mitoloji Tarihi'nin en önemli hikâyelerinden biri olan Europa'nın Kaçırılması'na değinip, başta Titian ve Rembrandt'ın konuya ilişkin resimleri olmak üzere sanat tarihine yansımalarını inceledim.

19. yüzyıl Fransız realist ressamı Jules Bastien-Lepag'ın kısa hayatına göz atıp, *October* ve *Haymaker* gibi önemli çalışmalarına değindim. Devamında Büyük İskender ile III. Darius'un mücadelesi üzerinden gidip, Uygarlık Tarihi'ne giriş yaptım ve Doğu ve Batı medeniyetleri ekseninde Albrecht Altdorfer'in *İssos'ta İskender Muharebesi* yapıtını inceledim.

Sonrasında, John William Waterhouse'un *Danaidler*'i, Picaso'nun henüz 16 yaşında yaptığı *Bilim ve Hayırseverlik*, 17. yüzyıl Hollandalı tür ressamı Gabriël Metsu'nun hayatı ve en önemli eserleri, yine hayatı entrikalarla dolu Seneca'nın Claudius ve Neron ile ilişkisi, yaşamı, Stoa felsefesi, intiharı ve Peter Paul Rubens'in *Aslanların İnindeki Daniel* resmini inceledikten sonra "Bir Şehir, Beş Resim: İstanbul" başlığıyla Delacroix, Constant, Hasan Rıza, Zonaro, Chlebowski gibi sanatçıların İstanbul konulu resimlerini inceledim.

Son olarak da Rembrandt'ın *Celile Denizi'nde Fırtına*, Bouguereau'nun *İlk Yas* ve Jacques-Louis David'in *Horatius Kardeşlerin Yemini* resimlerini inceleyip bağladım.

Mitoloji, Uygarlık Tarihi ve Felsefe ile yoğrulmuş keyifli bir sanat okuması olacağını düşünüyorum.

#umbertoarteilesanat

"Sanat yapıtı -özellikle- içinden çıktığı toplumun bütün çelişkilerini taşır; bu çelişkileri aşamaz ama aşma ya da değiştirme, dönüştürme potansiyelinin bekçiliğini yapar."

Theodor W. Adorno

İÇİNDEKİLER

Vincent van Gogh / Rachel & Portrait of Doctor Félix Rey...	4
Europa'nın Kaçırılması / The Abduction of Europa	40
Jules Bastien-Lepage / October & Haymaker	100
Albrecht Altdorfer / The Battle of Alexander at Issus	138
John William Waterhouse / Danaidler.....	226
Pablo Picasso / Science and Charity	260
Gabriël Metsu / Hayatı ve Sanatı Üzerine	300
Bir Filozof, İki Resim / Seneca'nın İntiharı	338
Peter Paul Rubens / Daniel in the Lions' Den	380
Bir Şehir, Beş Resim: İstanbul	400
Rembrandt / Christ in the Storm on the Sea of Galilee	420
William-Adolphe Bouguereau / The First Mourning	422
Jacques-Louis David / Le Serment des Horaces	424

*Vincent van Gogh (1853-1890), Self-Portrait, 1887, 41 x 32.5 cm,
The Art Institute of Chicago*

Vincent van Gogh Portrait of Doctor Félix Rey. 1889

Keyifli okumalar dileyerek, “Umberto Arte ile Sanat” serisinin 5. ve son kitabına başlıyorum. Konuların bizi nerelere sürükleyeceğini tam olarak kestirememekle birlikte, serinin bu kitabında daha fazla sanatçı ve eserden bahsetmek istiyorum.

Belirlediğim konuları yaklaşık 420 sayfa içerisinde (dengeli olarak) yaymaya çalışacağım. Birçok isim, resim ve konudan bahsedeceğim. Biliyorsunuz sanat ve mitoloji bizim olmazsa olmazlarımız, bunların yanı sıra (yerimiz ölçüsünde) uygarlık tarihi ve felsefe konularına da değineceğim.

Her yeni başlığa geçildiğinde işlenen konularla ilgili kafanızda soru işaretleri kalmadan ve damağınızdaki tadı kaybetmeden ilerlemenizi istiyorum. Kitap bittiği zaman anlatılan her konunun aklınızın bir köşesinde kalmasını arzu ediyorum, bunun için içeriği de özenle belirledim.

Her zaman olduğu gibi konuların konuları açtığı sohbet tadında bir kitap olacak.

Vincent van Gogh (1853-1890), *Self-portrait with bandaged ear*, January 1889, Arles, Oil on Canvas, 60,5 x 50,0 cm, Courtauld Institute of Art

İlk olarak Van Gogh'un *Doktor Félix Rey'in Portresi* ile başlayacağım. Güzel bir resimle başlayalım, güzel devam etsin.

Güzel bir resim ama hikâyesi biraz tatsız. Tahmin ettiğiniz üzere bir Van Gogh resmi ne kadar güzel olursa olsun, arka planında mutlaka yüreğimize dokunan bir hikâyesi oluyor. Bizler de bu hikâyelerin izini sürüyoruz. Bu hikâyelerin izini sürerken de olay ve bilgileri karşılaştırarak ilerliyoruz. Çünkü, zaman içerisinde birçok magazinsel bilgi ortaya atıldığından, en doğru bilgiye ulaşmak adına bazılarını ayıklamak gerekiyor.

Bu durum sadece Van Gogh'un hayat hikâyesiyle ilgili değil, hangi konu olursa olsun bir bilgiyi farklı bilgilerin süzgecinden geçirecek birikimimiz yoksa ilk okuduğumuzu doğru olarak kabul edebiliriz. Siz kendinizi bana bırakın, dünden bugüne söylenen –kayda değer– bilgiler ışığında, hep birlikte akıl yürüterek ortak bir sonuca varacağız.

Van Gogh, Gauguin ile tartıştıktan sonra 23 Aralık 1888 tarihinde Provence'ın küçük bir kasabası olan Arles'te aynasının önüne oturdu ve tıraş olmak için kullandığı usturayı alıp, sol kulağını kesti. Kesik kulağının detaylarına değineceğim. Van Gogh'un kesik kulağını Dr. Rey'den sonra ilk olarak gören ailesi ve yakınlarından Theo'nun eşi Johanna van Gogh-Bonger ve Paul Signac bilinçli olarak keşiğin bir lobdan oluştuğunu, kulağın bir kısmının kesildiğini söylediler.

O dönem hemen herkes Van Gogh'tan bir deli olarak bahsediyordu, gerçek anlamda bir deli. Ailesi ve arkadaşları bu açıklama ile Van Gogh'un içine düştüğü çıkmazı hafifletmek ve onun söylendiği kadar deli olmadığını belirtmek adına böyle bir açıklama yapmışlardı (en azından ben öyle düşünüyorum) ama gerçekten söyledikleri gibi sadece lobunu mu kesmişti? Sonrasında 1889'un başlarında Van Gogh, kulağına bandaj sarılı iki otoportre yaptı. Bir tanesini yan sayfada görüyoruz, diğerini ilerleyen sayfalarda

8 paylaşacağım. O bandajın altındaki kulak her zaman merak konusu oldu.

Van Gogh kulağını kestiğinde çok kan kaybetti ama kulağını kestikten hemen sonra hastaneye gitmedi. Van Gogh'tan normal bir insan davranışı beklemediğimiz için şaşırıyoruz. Normalde insan böyle bir durumda ne yapar? Direkt hastaneye gider. Onu geç, normal bir insan kulağını da kesmez diyorsunuz ki çok haklısınız. Çok sevdiğim şair Ümit Yaşar Oğuzcan, "Kaside" şiirinde:

*Seni sevmeseydim,
Bu şiiri yazmayacaktım,
Bu sayfa boş kalacaktı,
Seni tanımasaydım... diyor.*

Van Gogh da normal bir insan olsaydı, kendisini tanımaya-
cak, bu satırları yazmayacak ve üzerine konuşmayacaktık diyerek
devam ediyorum. Hastaneden önce, biraz kesik kulağının izini
sürelim istiyorum, sonrasında Van Gogh'un Doktor Félix Rey ile
olan ilişkisine döneceğim.

20. yüzyılın önemli sanat tarihçilerinden (Amerikalı) John
Rewald (1912-1994); *Van Gogh'tan Gauguin'e Post-Empresyonizm*
(Post-Impressionism From Van Gogh to Gauguin) adlı eserinde
"Van Gogh, kulağını bir kâğıda sarıp Rachel adında bir kadına
götürdü. Rachel'i bir süre önce Gauguin ile gittiği genelevde gör-
müştü."¹ diye yazdı. John Rewald'ın bu açıklamasından sonra Van
Gogh'un kesik kulağını bir genelev kadınına verdiği bilgisi kabul
gördü. Kendisi 20. yüzyılın önde gelen sanat otoritelerinden biri
olduğu için söylediğinin doğru olarak kabul edilmesi çok normal.
Söylediği şey aslında doğrudu ama eksik ifade ettiği için yanlış
yorumlandı. Dönemi içerisinde düşünürsek kendisi de Rachel'in

---

1 John. Rewald / *Post-Impressionism From Van Gogh to Gauguin*.1978, Syf. s. 243-248.

Vincent van Gogh (1853-1890), Genelev, The Brothel (Le Lupanar), 1888. Oil on Canvas, Barnes Foundation

kimliğine tam olarak hâkim olmadığı için o kısmı bilgiyle değil, öngörülerıyla açıklamış olmalıydı.

“Kulağını genelevde gördüğü bir kadına verdi” dediği için Rachel biyografilere bir genelev çalışanı, hayat kadını, bazı yerde de bir fahişe olarak girdi. Bu kelimeleri kullanmak istemiyorum ama çoğu literatürde bu şekilde geçtiği için öyle tanımlıyorum.

Rachel bu kanlı hediye kabul etmemişti. Birinci kitabımda Van Gogh'un kendisine zarar verme eğilimi olduğundan ve sağ elini (yemek masasının üzerinde yanan) mumun üzerine tutarak yaktığından bahsetmiştim. Orada sevgisini ispat etmek istiyordu ama ne yapması gerektiğini tam olarak bilmiyordu, bir anlık refleksle elini yanan mumun üzerine uzatmıştı. Kulağını da planlı programlı bir eylemin sonucunda değil bir anlık refleks ve öfke nöbeti sonucu kesti.

10

Rachel'in kimliği net olarak bilinmediği için hakkında çeşitli bilgiler ortaya atıldı. Van Gogh üzerine araştırmalar yapan bir diğer sanat tarihçisi Bernadette Murphy'nin *Van Gogh'un Kulağının Gerçek Hikâyesi* (The True Story of Van Gogh's Ear) adlı eserinde, Van Gogh'un kesik kulağı ve Rachel ile ilgili bilgileri büyük ölçüde netleştirdi.

Bernadette Murphy, otuz yılı aşkın bir süredir Fransa'nın güneyinde, Arles'ten sadece birkaç mil uzaklıkta yaşıyordu. Arles'e yakın yaşamasından dolayı yanı başında yaşanan olayın gizemli boşlukları her zaman ilgisini çekmişti. Bu olayla ilgili birçok şey anlatılıyordu ama o en doğrusunu öğrenmek istiyordu. Van Gogh'un kulağını kesmesini ve kulağını kestikten 8 ay sonra onu intihara götüren olayların perde arkasını öğrenmek için araştırmalara başladı.

Murphy, bu araştırmalar sonucu Van Gogh'un kesik kulağının bulunduğu kanlı paketi uzatıp "Bunu dikkatli tut" sözleriyle hediye ettiği gizemli kadının gerçek isminin Rachel değil, Gabrielle olduğunu öğrendi. Yalnız bir kadındı ve tekin olmayan yerlerde çalıştığı için muhtemelen Rachel ismini kullanıyordu.

Rachel'i araştırdı fakat Rachel hakkında anlatılanlarla 1880'lerde yaşayan fahişelerin hayatlarıyla ilgili öğrendiği şeyler birbiriyle uyuşmuyordu.

Hikâyede boşluklar vardı, yetkililerle yaptığı görüşmelerde Rachel'in bir genelev çalışanı olarak kalmadığını, evlenip bir çocuğu ve torununun olduğunu öğrendi. Hatta torununun da çocukları olmuştu. Torunu hayattaydı ve ona kendisiyle görüşmek istediğini belirten bir mektup gönderdi. Bir süre sonra torunu kendisiyle görüşmeyi kabul ettiğini belirtti.

Rachel'in torunu, Murphy ile görüştüğünde büyükannesinin bir zeytin ağacının yanında durduğu fotoğrafını gösterdi. Murphy, zamanında Van Gogh'un kesik kulağını hediye ettiği kadını

Vincent van Gogh (1853-1890), *Self-portrait with bandaged ear and pipe*, 1889, Oil on Canvas, 51 x 45 cm, Kunsthau Zürich

gördüğü için çok heyecanlanmıştı. Konuşmanın ortasında yanlarına gelenler olmuş, torunu rahat bir şekilde konuşamamış ve görüşme yarım kalmıştı. Murphy, yine de bu görüşmeden mutlu bir şekilde ayrıldı.

Pierre Leprohon; Van Gogh biyografisi adlı eserinde; Van Gogh'un kulağını hediye ettiğinde Rachel'in sadece on altı yaşında olduğunu iddia etmişti. "Rachel, seksen iki yaşında öldü ve 23 Aralık 1888 tarihinde 19 yaşında olması gerekiyordu." 16 veya 19, Leprohon birkaç yıllık hata yapmış olsa da ikisi de bir genelev çalışanı için oldukça küçük yaşlardı. Üstelik, 23 Aralık 1888'de yaşananlara ilişkin tutulan raporlarda Van Gogh'un o gece geneleve

12 girdiğinden bahsedilmiyordu. Tüm oklar Vincent'in "hediyelerini" Rachel'e genelevin dışındaki bir sokakta vermiş olabileceğini gösteriyordu.

Rachel'in ismi zührevi hastalık tedavisi gören kadınların arasında da geçmiyordu. Tutuklama kayıtları, cinsel yolla bulaşan hastalıklar için tedavi edilenler, gazete haberleri gibi hiçbir kayıтта kendisinden iz yoktu.

Maisons de Tolérance *La Vie Quotidienne Dans Les Maisons Closes 1830–1930* adlı kitabında, genelevlerdeki diğer işleri detaylandırdı ve bar personeli, kapıcılar, aşçılar, çamaşırcılar ve temizlikçiler gibi birçok ayrı çalışma alanı olduğundan bahsetti. "Arles'teki genelevler o kadar küçüktü ki, bu işçiler muhtemelen tüm sokağa hizmet ediyor ve farklı mülk sahipleri tarafından istihdam ediliyorlardı." Rachel'in genelevin bitişiğinde yer alan M. Louis için çalıştığının kaydedildiğini belirtti.

Söylediğim gibi zaman içerisinde Rachel (Gabrielle) ile ilgili birçok bilgi öne atıldı. Ben de kendisinden bazen Rachel, bazen de Gabrielle olarak bahsedeceğim.

Bernadette Murphy, Rachel ile ilgili en net bilgileri torunu ve yaşayan akrabalarından alabileceğini biliyordu, yönünü yeniden onlara çevirdi. Rachel'in torununa kendisiyle tekrar görüşüp görüşemeyeceğini sordu, torunu epey yaşlıydı ve sağlık sorunları yaşıyordu ama torununun oğlu Murphy ile görüşmeyi kabul etti. Babası yaşlılığa bağlı olarak konuşma güçlüğü çekiyordu.

Bir araya geldiler, öncelikle Murphy bildiklerini anlattı. Van Gogh'un mektuplarından ve araştırmalarından bahsetti. Sıra torununun oğluna gelmişti, Murphy büyük bir dikkat ve heyecanla dinlemeye başladı. Ben de orada olsam, hiçbir detayı kaçırmamak adına nefes almadan dinlerdim herhalde.

8 Ocak 1888 tarihinde (pırıl pırıl güneşli bir pazar günü) Gabrielle ve ailesi, küçük erkek kardeşinin doğum gününü kutlamak

Franzız kimyager Louis Pasteur ve asistanı, Aralık 1885'te kuduz bir köpek tarafından ısırılan Joseph Meister'i aşıyorlar. L'ILLUSTRATION, Image by Universal History Archive/Getty Images

ve öğle yemeği yemek için Arles'in dışında sahip oldukları Mas'ta (çiftlik evinde) bir araya gelmişler.

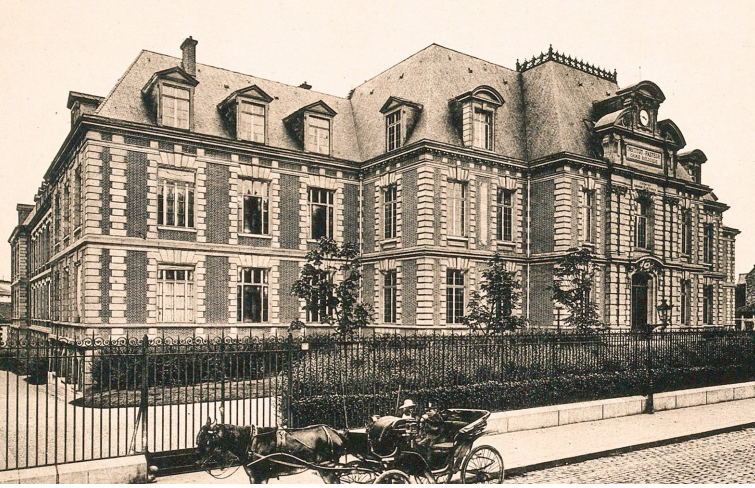
Çiftliklerinin hemen yanında bir köpeğin daireler çizerek dolması dışında her şey yolundaymış. Köpek bir süre sonra Gabrielle'e saldırarak sol kolunu ısırılmış. Gabrielle'in kolunda derin bir yara oluşmuş.

Dönemi içerisinde düşünürsek, köpeğin kuduz olma ihtimalinden dolayı Gabrielle kısa süre içerisinde hayatını kaybedebilirdi.

*Albert Edelfelt (1854-1905) / Louis Pasteur, 1885, Oil on Canvas, 154 x 126 cm,
Musée d'Orsay*

Pasteur Enstitüsü, Paris (The Institut Pasteur, Paris) / wellcomecollection.org

Yıl 1888, kuduz aşısı henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamış. Bu olaydan sadece 3 yıl önce 1885 yılında Louis Pasteur, kuduz aşısını ilk defa Joseph Meister adında 9 yaşındaki bir çocuk üzerinde denemişti. Öncesinde bu aşı hiçbir insan üzerinde kullanılmamıştı, böyle bir dönem.

Joseph Meister, kuduz bir köpek tarafından ısırılmıştı ve yarası oldukça ciddiydi. Louis Pasteur, öncesinde tereddüt etse de çocuğun kuduzdan dolayı zaten hayatını kaybedeceğini düşünüp aşığı uyguladı ve Joseph Meister'in hayatını kurtardı.

O çocuk büyüyünce Pasteur Enstitüsü'nde kapıcı olarak görev aldı ve sonrasında Nazilerin 14 Haziran 1940'ta Paris'i işgalinden 10 gün sonra 24 Haziran 1940'ta 64 yaşında intihar etti. Hayatı tatsız bir şekilde son bulsa da o an Louis Pasteur'ün geliştirdiği aşı sayesinde yaşama tutunmuştu.

Gabrielle'in yarası da oldukça ciddiydi ve aşının kullanımı tam anlamıyla yaygınlaşmamıştı. Yaşanan korkuyu tahmin edebilirsiniz, yaranın acısı bir şekilde geçerdi ama kuduz olma düşüncesi

16 çok korkunç geliyordu. Böyle bir durumda müdahale edilmezse 3 gün içerisinde hayatını kaybedebilirdi. Kasabanın veteriner hekimi Dr. Michel Arnaud çağrıldı ve köpeği etkisiz hale getirdi.

Veteriner köpeği kontrol etti ve korktukları şey gerçek olmuş, köpek kuduz çıkmıştı. Fazla zamanları kalmadığından o panik haliyle Gabrielle'in yarası olası enfeksiyonları önünü almak için kızgın demirle dağlandı. Yarayı dağlama o dönem için oldukça yaygın bir uygulamaydı ama kesin bir çözüm değildi tabii.

Dr. Michel Arnaud tarafından Paris'e bir telgraf çekildi. Hızlı bir görüşme trafiğinin ardından, Gabrielle ve annesi çantalarını toplayıp aynı gece Pasteur Enstitüsü'nde tedavi görmek üzere Arles'ten ayrıldılar.

Gabrielle, 10 Ocak 1888 Salı günü saat 11.00 civarında, Pasteur Enstitüsü'nde tedavi altına alındı ve orada kaldığı 10-27 Ocak 1888 tarihleri arasında toplam 20 doz kuduz aşısı oldu. Son aşısını 27 Ocak 1888'de aldı ve bir daha Paris'e dönmek üzere enstitüden ayrıldılar.

Gabrielle, kuduzu yenmişti ama yol ve tedavi masrafları yüzünden maddi yönden sıkıntıya düşmüştü. Para kazanması gerekiyordu ve temizlik, çamaşırcılık gibi çeşitli işlerde çalışmaya başladı. Temizlikçi olarak çalışması da Van Gogh ile yollarının kesişmesine neden oldu. O kesişme de aslında pek parlak değildi, biliyorsunuz Van Gogh kendisine kesik (kanlı) kulağını hediye etmişti. Şu an üzerinden yaklaşık 135 yıl geçmesine rağmen bu olay üzerine konuşuyoruz ama o an Gabrielle bu kanlı hediye kabul etmemişti. Bu karşılaşma yıllar sonra değerlendirilse de, o an Gabrielle'in ciddi bir korku ve tedirginlik yaşadığını düşünüyorum, kim olsa tedirgin olurdu.

Gabrielle'in Bout d'Arles Sokağı'ndaki genelevde de temizlikçi olarak çalıştığı biliniyor. Geceleri genelevde temizlik işi yaparken gündüzleri de Lamartine'deki bir işyerinde temizlik işleri yapıyor-